

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(найменування центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки)

Національний університет «Запорізька політехніка»

(повне найменування закладу вищої освіти)

Кафедра соціальної роботи та психології

(назва кафедри, яка відповідає за дисципліну)

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ТА ЗАХИСТУ НАУКОВИХ РОБІТ

(магістерська, бакалаврська, курсова)

Навчально-методичний посібник

для студентів спеціальностей

053 «Психологія»

054 «Соціологія»

231 «Соціальна робота»

232 «Соціальне забезпечення»

2022 рік

УДК 378 : 075.8
П581

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету «Запорізька політехніка»
(протокол № 3/20 від 01 лютого 2022 р.)

Рецензенти:

Катаєв С.Л. – доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри соціології та соціальної роботи, Класичного приватного університету.

Зубченко О.С. – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії та соціології, Маріупольського державного університету.

Укладачі: Бочелюк В.Й., д-р псих.н., професор, професор кафедри соціальної роботи та психології
Попович В.М., д-р філос.н., професор, професор кафедри соціальної роботи та психології
Щербина С.С., к.соц.н., доцент, доцент кафедри соціальної роботи та психології

Основні вимоги до написання та захисту наукових робіт(магістерська, бакалаврська, курсова).

Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форм навчання за спеціальностями: 053 «Психологія», 054 «Соціологія», 231 «Соціальна робота», 232 «Соціальне забезпечення» / Укл.: Бочелюк В.Й., Попович В.М., Щербина С.С. Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. 72 с.

Методичні рекомендації укладено відповідно до чинних нормативних актів Міністерства освіти і науки України, положень Національного університету «Запорізька політехніка», навчальних та робочих навчальних планів спеціальностей: 053 «Психологія», 054 «Соціологія», 231 «Соціальна робота», 232 «Соціальне забезпечення».

Рекомендації містять загальну характеристику курсової, бакалаврської та магістерської роботи, вимоги до написання та оформлення, починаючи від вибору теми до оформлення списку використаних джерел. У виданні також містяться рекомендації щодо підготовки виступу для захисту курсової роботи. Видання адресовано студентам та викладачам факультету соціальних наук кафедри соціальної роботи та психології.

УДК 378 : 075.8
ISBN

© НУ «Запорізька політехніка», 2022

© Колектив авторів, 2022

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Загальні положення.....	6
1.1. Курсова робота.....	6
1.2. Бакалаврська робота.....	7
1.3. Магістерська робота.....	8
1.4. Завдання та вимоги до написання робіт.....	9
2. Керівництво роботами.....	12
3. Порядок написання роботи.....	14
3.1. Типова схема послідовних етапів написання роботи.....	14
3.2. Складання робочих планів і щоденників дослідження.....	15
3.3. Бібліографічний пошук літературних джерел.....	17
3.4. Робота над рукописом.....	20
3.5. Композиція роботи.....	22
4. Основна частина дослідження.....	37
5. Висновки з роботи.....	40
6. Оформлення результатів дослідження.....	41
6. 1. Загальні вимоги.....	41
6. 2. Нумерація.....	42
6.3. Таблиці.....	43
6.4. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела.....	44
6.5. Оформлення списку використаних джерел.....	46
6. 6. Додатки.....	47
7. Вимоги щодо викладу роботи.....	48
8. Подання роботи.....	50
9. Робота з відгуком і підготовка до захисту.....	52
10. Рецензування магістерської та бакалаврської роботи.....	54
11. Порядок допуску до захисту.....	55
12. Захист робіт.....	56
13. Критерії оцінювання.....	57
Додатки.....	59

ПЕРЕДМОВА

Навчання і підготовка магістрів та бакалаврів зумовлює необхідність розробки методичних рекомендацій щодо написання випускних та курсових робіт, оскільки вони є найбільш важливою складовою навчального процесу магістрантів та бакалаврів, головним засобом організації їх систематичної і самостійної роботи в опануванні обраних спеціальностей. Вона виконується кожним магістрантом та бакалавром індивідуально паралельно із засвоєнням передбачених навчальним планом нормативних та варіативних дисциплін. Є одним із ефективних засобів підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів, сприяє формуванню вміння самостійно вирішувати професійно-прикладні задачі в практичній діяльності. Поряд із цим магістерська та бакалаврська робота є підсумком самостійного комплексного дослідження однієї з проблем психологічного, соціального, управлінського спрямування.

Перед магістрантами та бакалаврами у процесі написання випускної та курсових робіт постають питання з методики проведення дослідження за відповідною темою, написання тексту, дотримання вимог щодо оформлення, процедури захисту.

Автори методичних рекомендацій поставили за мету надати методичну допомогу магістрантам та бакалаврам щодо методології дослідження з моменту вибору теми випускної та курсової роботи, її написання, оформлення, захисту і, за умов виконання цих критеріїв, отримання диплому магістра (бакалавра).

У представлених методичних рекомендаціях здійснено спробу опрацювати більш конкретний методичний підхід до процедури підготовки та захисту магістерської, бакалаврської та курсових робіт.

Методичні рекомендації розроблені відповідно до вимог кваліфікаційних характеристик фахівців спеціальностей 053 «Психологія», 054 «Соціологія», 231 «Соціальна робота», 232 «Соціальне забезпечення» і призначені для надання

допомоги магістрантам та бакалаврам у виконанні випускної та курсової роботи згідно з галузевими стандартами вищої освіти України.

Вимоги до структури й оформлення кваліфікаційних та курсових робіт розроблено на базі Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.17 р. № 40 (зі змінами та доповненнями); ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання»; ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Вимоги до магістерської, бакалаврської та курсової роботи розроблено з урахуванням Закону України «Про вищу освіту», Стандартів вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальностей: 053 «Психологія», 054 «Соціологія» та галузі знань 23 Соціальна робота, спеціальностей: 231 «Соціальна робота», 232 «Соціальне забезпечення», Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.17 р. № 40 (зі змінами та доповненнями); ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання»; ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»; Регламенту роботи Національного репозитарію академічних текстів (наказ МОН України від 04.07.2018 р. № 707)

1.1. Курсова робота

Курсова робота (Курсовий проєкт) — вид самостійної навчально-наукової роботи з елементами дослідження, що виконується студентами закладів вищої протягом семестру з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, здобутих за час навчання, та їхнього застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання.

Керівником курсової роботи призначається викладач, який має науковий та педагогічний досвід не менше ніж 5 років, або науковий ступінь, вчене звання.

Тематика курсової роботи зазвичай є частиною наукового пошуку відповідної кафедри факультету. Проблеми наукового пошуку, зображені в курсових роботах студентів, можуть знайти своє продовження в дипломних роботах. Цим забезпечується послідовність науково-дослідницької діяльності

студентів від попередніх курсів до наступних, послідовність засобів і форм її проведення відповідно до логіки навчального процесу.

1.2. Бакалаврська робота

Бакалаврська кваліфікаційна робота – самостійне оригінальне наукове дослідження студента з актуальних проблем професійної діяльності, яке виконується упродовж випускного курсу за програмою і навчальним планом підготовки фахівця освітнього рівня *бакалавр*. Бакалаврська робота концентровано відображає результативність процесу навчальної діяльності студента як майбутнього спеціаліста.

При оцінюванні бакалаврської роботи враховується не лише якість рукопису дослідження, а й доповідь, що розкриває вміння ерудовано репрезентувати опрацьований матеріал і аргументовано доводити кожне положення, що виноситься на захист, відповідати на запитання щодо змісту роботи.

Метою виконання бакалаврської роботи є:

- розширення й поглиблення теоретичних знань студентів з обраної проблеми, систематизація й аналіз сучасних наукових підходів до розв'язання теоретичних та практичних завдань;
- поглиблення знань студентів із суміжних наук;
- удосконалення вмінь та навичок студентів самостійно вести наукові дослідження, користуватися сучасною методикою їх проведення;
- набуття навичок організаційної роботи в процесі постановки і проведення експерименту(дослідження);
- розвиток умінь студентів застосовувати одержані знання при вирішенні конкретних наукових завдань;
- удосконалення навичок самостійної роботи студентів із науковою літературою;

– формування готовності й здатності студентів до самоосвіти й саморозвитку, самостійної дослідницької роботи в майбутній професійній діяльності.

Бакалаврська робота є більш ефективною, коли вона логічно продовжує тему курсової роботи або є органічним продовженням наукової студентської праці.

1.3. Магістерська робота

Магістр – освітній рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр/спеціаліст здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності, передбачених для первинних посад у певному виді діяльності.

Магістерська робота є підсумковою кваліфікаційною роботою, яка дає можливість виявити рівень засвоєння магістрантом теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю на посадах відповідно до узагальненого об'єкта діяльності. Написання магістерської роботи спрямоване на розвиток навичок самостійної роботи і оволодіння методикою дослідження та експерименту, пов'язаних із темою проекту (роботи). Магістерська робота передбачає проведення аналізу та теоретичної розробки (моделювання та дослідження процесів і об'єктів) актуальних проблем з галузей знань 05 Соціальні та поведінкові науки та 23 Соціальна робота.

Магістерська робота – це самостійна випускна науково-дослідницька робота, яка виконує кваліфікаційну функцію, тобто готується з метою публічного захисту і отримання академічного ступеня магістра. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Керівником магістерської роботи призначається викладач, який має науковий ступінь доктора або кандидата наук, вчене звання.

Магістерська робота, виконується на основі вивчення інформаційних джерел (законодавчої і нормативної баз, наукової спеціальної літератури у т.ч. іноземними мовами, матеріалів глобальних інформаційних мереж).

Мета виконання магістерської роботи – визначення рівня підготовленості студента до розв’язання комплексу прикладних завдань відповідно до узагальненого об’єкта діяльності на основі застосування теоретичних знань і практичних навичок, отриманих у процесі всього періоду навчання.

1.4. Завдання та вимоги до написання магістерських, бакалаврських та курсових робіт

Завдання написання магістерської, бакалаврської та курсової роботи:

- систематизація й поглиблення теоретичних і практичних знань, формування навичок використання цих знань при вирішенні конкретних наукових, науково-технічних і професійних завдань;
- розвиток навичок самостійної науково-дослідної роботи й оволодіння методикою теоретичних, експериментальних і науково-практичних досліджень;
- набуття досвіду аналізу результатів досліджень, що були отримані, формулювання висновків і положень;
- набуття навичок написання й оформлення наукової праці та отримання досвіду її прилюдного захисту.

У результаті виконання науково-дослідної частини магістерської, бакалаврської або курсової роботи здобувачі повинні вміти:

- проводити бібліографічно-пошукову роботу з використанням сучасних інформаційних технологій;
- формулювати мету дослідження;
- формувати план, методики та обґрунтування проведення дослідження;
- обирати необхідні методи дослідження;

– оформляти підсумки виконаної роботи у вигляді рефератів, наукових статей, доповідей, які оформлені згідно з установленими вимогами із залученням сучасних засобів редагування й друку.

Вимоги до магістерської роботи в науковому плані є вищими, ніж до бакалаврської та курсової роботи. Магістерська, бакалаврська та курсова роботи як самостійні наукові дослідження кваліфікується як навчально-дослідницькі праці, в основу яких покладено моделювання більш-менш відомих рішень. Їх тематика та науковий рівень мають відповідати освітньо-професійній програмі навчання. Виконання зазначеної роботи повинне не стільки вирішувати наукові проблеми (завдання), скільки засвідчити, що її автор здатний належним чином вести науковий пошук, розпізнавати професійні проблеми, знати загальні методи і прийоми їх вирішення.

Теми магістерських, бакалаврських та курсових робіт розробляються професорсько-викладацьким складом кафедри соціальної роботи та психології. Всі роботи проходять обов'язкову перевірку на плагіат.

Теми магістерських, бакалаврських та курсових робіт закріплюють за випускниками на основі їх особистих заяв. Тематика та наукове керівництво магістерськими та бакалаврськими роботами обговорюються на засіданні кафедри соціальної роботи та психології і затверджуються наказом по Університету. Тематика та наукове керівництво курсових робіт затверджується на засіданні кафедри за поданням викладачів, які мають освітній компонент в навчальному навантаженні на поточний навчальний рік.

Магістерська, бакалаврська та курсова роботи виконуються державною мовою, науковим стилем, логічно та аргументовано.

Основні етапи підготування та виконання магістерської, бакалаврської та курсової роботи:

1. Вибір теми і об'єкта дослідження, затвердження теми.
2. Розроблення завдання на роботу, складання календарного плану виконання.
3. Опрацювання літературних джерел і складання плану роботи.

4. Збирання фактичного матеріалу щодо об'єкта дослідження.
5. Опрацювання фактичного матеріалу.
6. Написання першого варіанту тексту, подання його на ознайомлення науковому керівникові.
7. Усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення роботи.
8. Подання роботи на ознайомлення керівництву об'єкта дослідження, отримання відгуку наукового керівника (*для магістерської та бакалаврської роботи*).
9. Подання роботи на кафедрі (Захист роботи за розкладом сесії – *для курсових робіт*).
10. Зовнішнє рецензування роботи (*для магістерської та бакалаврської роботи*).
11. Захист магістерської роботи на засіданні Державної екзаменаційної комісії (далі – ДЕК) (*для магістерської та бакалаврської роботи*).

Магістерська та бакалаврська робота, з одного боку, має узагальнюючий характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки бакалавра та магістра, а з іншого, магістерська, бакалаврська та курсова робота – є самостійним оригінальним науковим дослідженням здобувача, у розробці якого зацікавлені установи або організації, при цьому студент упорядковує за власним розсудом накопичені наукові факти та доводить їх наукову цінність або практичну значущість.

Визначальними ознаками магістерської, бакалаврської та курсової роботи має бути наукова новизна, самостійність, дослідницький характер, актуальність.

2. КЕРІВНИЦТВО МАГІСТЕРСЬКИМИ, БАКАЛАВРСЬКИМИ ТА КУРСОВИМИ РОБОТАМИ

Наукове керівництво магістерськими, бакалаврськими та курсовими роботами здійснюється, як правило, провідними фахівцями профільної випускової кафедри. Науковий керівник допомагає випускникові оцінити можливі варіанти рішень. Проте прийняття рішення є прерогативою дослідника. Тільки автор роботи відповідає за прийняті рішення, за правильність отриманих результатів та їх інтерпретацію.

Основні обов'язки наукового керівника роботи:

- 1) допомога студенту у виборі теми роботи;
- 2) участь у складанні індивідуального плану й систематична перевірка його виконання здобувачем;
- 3) надання систематичних консультацій з питань порядку, послідовності виконання роботи, визначення змісту та обсягу відповідних частин роботи;
- 4) надання допомоги студенту у визначенні переліку питань і практичних матеріалів, які належить вивчити й зібрати під час науково-дослідної (переддипломної, виробничої, навчальної) практики;
- 5) допомога у виборі наукових джерел, інших матеріалів, які доцільно використовувати при виконанні роботи;
- 6) надання консультацій за змістом роботи;
- 7) перевірка виконання здобувачем проміжних етапів та всієї роботи й надання допомоги в її науковому редагуванні;
- 8) вирішення питання про допуск роботи до попереднього захисту на кафедрі;
- 9) складання відгуку про магістерську (бакалаврську) роботу з її ґрунтовною характеристикою відповідно до критеріїв оцінювання.

Обов'язки випускника:

- 1) обрати тему роботи;
- 2) скласти індивідуальний план щодо її виконання;
- 3) визначити перелік питань і практичних матеріалів, які належить вивчити й зібрати під час практик;
- 4) підібрати наукові джерела, які доцільно використати при виконанні роботи;
- 5) підготувати роботу відповідно до індивідуального графіку та згідно з цим методичним посібником;
- 6) захистити роботу перед ДЕК (*курсіві роботи перед кафедральною комісією*), продемонструвавши рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

На здійснення наукового керівництва магістерською, бакалаврською та курсовою роботою одному керівникові відводяться години відповідно до норм навантаження на поточний навчальний рік та обсягу кредитів, необхідних здобувачу для її виконання.

У період підготовки досліджень здійснюється поточний кафедральний контроль і робота наукового керівника зі здобувачем. Поточний кафедральний контроль, проводиться методом обговорення структурних розділів магістерської, бакалаврської або курсової роботи з визначенням необхідних моментів дослідження, що потребують опрацювання або переробки.

Кафедрою соціальної роботи та психології встановлюються контрольні терміни звітування здобувача.

3. ПОРЯДОК НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ, БАКАЛАВРСЬКОЇ ТА КУРСОВОЇ РОБОТИ

3.1. Типова схема послідовних етапів написання роботи:

- вибір та затвердження теми на засіданні кафедри соціальної роботи та психології (*наказом по університету для бакалаврської та магістерської роботи*);
- складання, узгодження з науковим керівником (*тільки курсові роботи*) та затвердження завідувачем кафедри індивідуального завдання на виконання магістерської та бакалаврської роботи;
- аналіз стану вирішення проблеми за матеріалами вітчизняних і зарубіжних публікацій, обґрунтування мети дослідження;
- вибір методів досліджень, які застосовуються під час розв'язання науково-дослідного завдання, розробку власного плану дослідження;
- науковий аналіз та узагальнення фактичного матеріалу, який використовується в процесі дослідження;
- отримання власних результатів, що мають теоретичне, прикладне або науково-методичне значення;
- апробацію отриманих результатів у вигляді доповідей на наукових конференціях або підготовлених публікацій у наукових журналах і збірниках;
- узагальнення результатів досліджень з наведенням висновків і рекомендацій;
- написання першого варіанту роботи та представлення його керівнику;
- усунення недоліків, внесення доповнень, написання остаточного варіанту роботи та її оформлення;
- подання роботи на кафедру соціальної роботи та психології для попереднього захисту;
- зовнішнє рецензування (*для бакалаврської та магістерської роботи*);
- подання роботи на кафедру (*для бакалаврської та магістерської роботи*);

– захист роботи на засідання ДЕК (для бакалаврської та магістерської роботи).

3.2. Складання робочих планів і щоденників дослідження

Важливу роль у підготовці магістерської, бакалаврської та курсової роботи відіграє планування творчого процесу здобувача. Розпочинається воно зі складання *робочого плану*, який можна вважати своєрідною наочною схемою дослідження. Його використовують на перших стадіях дослідження, маючи змогу ескізно уявити проблематику дослідження у різних варіантах, що суттєво полегшує науковому керівнику оцінку загальної композиції та рубрикації майбутньої роботи.

Розробляють робочий план за безпосередньої участі наукового керівника, розпочинаючи його з визначення теми, тобто задуму майбутнього наукового дослідження.

На перших етапах робочий план лише в загальних аспектах характеризує предмет дослідження, надалі він може зазнати уточнень, проте основне завдання роботи загалом повинно залишатися незмінним.

Стандартних форм і схем плану дослідної роботи немає. Але найчастіше зустрічається така схема:

План дослідницької роботи

.....

(прізвище, ім'я виконавця)

Тема дослідження .....

Завдання дослідження .....

Науковий керівник .....

Початок роботи .....

Кінець роботи .....

Коротке пояснення актуальності теми (характер теми, теоретичне і практичне значення).....

Об'єкти дослідження.....

Методи дослідження .....

Організація дослідження .....

Календарний план

Етапи роботи (зміст)	Початок і кінець	Примітка
-------------------------	------------------	----------

Працюючи над дослідженням, у людини часто виникають цінні думки. Дуже часто вони безпосередньо не стосуються теми дослідження. Тому бажано їх вносити у щоденник. В дисертаціях в кінці такі думки фіксуються і рекомендуються для дослідження у майбутньому.

Щоденник можна використовувати під час захисту роботи. Дехто робить записи у зошитах. Більш зручно їх робити на окремих картках, які можна пересортувати, відкинути, доповнити та ін. На картках бажано ставити дату, порядковий номер (для здобувачів, які не мають можливості доступу до персонального комп'ютера).

На пізніших стадіях дослідження складають план-проспект – реферативний виклад розташованих у логічному порядку питань, за якими в майбутньому буде систематизовано зібраний фактичний матеріал. Практично план-проспект становить чорновий варіант роботи з реферативним розкриттям змісту її розділів та підрозділів. Доцільність плану-проспекту зумовлюється і можливістю систематичного включення в нього нових даних, завдяки чому він набуває необхідної структурно-фактологічної завершеності.

Після складання плану роботи випускнику необхідно з'ясувати логічну послідовність передбачених процесів. Залежно від можливостей їх порядок може змінитись. Головне, щоб за певний період часу вони всі були здійснені.

Науковий керівник координує складання робочого плану, допомагаючи при цьому підібрати необхідну літературу, довідкові, статистичні та архівні матеріали, інші джерела, консультує здобувача з усіх питань, з яких у нього виникають

труднощі. Особливо важлива роль керівника в оцінюванні змісту виконаного дослідження, наданні згоди на допуск роботи до захисту.

3.3. Бібліографічний пошук літературних джерел

Вивчення наукової літератури є серйозною роботою. Статтю або монографію доцільно читати, роблячи відповідні нотатки. У власному примірнику журналу, книги можна робити помітки на полях, що суттєво полегшує пошук необхідних матеріалів.

Вивчення наукових публікацій, як правило, охоплює такі етапи:

- загальне ознайомлення з роботою за її змістом;
- побіжний перегляд усього тексту;
- послідовне читання матеріалу;
- вибіркоче читання будь-якої частини твору;
- виписування матеріалів, що становлять особливий інтерес;
- критичне оцінювання, редагування занотованого фрагменту тексту майбутньої роботи.

Нерідко під час вивчення наукових публікацій застосовують прийом, за яким сторінку зошита поділяють навпіл вертикальною рисою. З лівого боку від неї занотовують прочитане, з правого – свої міркування, підкреслюючи особливо важливі фрагменти текстів.

Особливо ретельно слід виписувати цінні для роботи фрагменти літературних джерел, дбаючи про абсолютну їх ідентичність з оригіналом і правильне бібліографічне оформлення. Працюючи над конкретним розділом, питанням, важливо постійно простежувати їх зв'язок із проблемою загалом, а розроблюючи широку проблему, вміти поділити її на частини, детально обмірковуючи кожна з них.

Збирати слід лише наукові факти, а не будь-яку інформацію.

Науковий факт (лат. *factum* – зроблене) – складова наукового знання, що відображає об'єктивні властивості речей та процесів, на основі яких визначають закономірності явищ, вибудовують теорії, формулюють закони.

Добираючи факти, необхідно дотримуватися максимальної наукової об'єктивності. Не слід ігнорувати факти лише тому, що їх важко пояснити або знайти їм практичне застосування. Насправді навіть досить масштабні наукові факти через недостатнє розкриття їх значення часто не були використані на практиці.

Заслужують на довіру і монографія (наукове видання, що вичерпно і всебічно досліджує певну проблему), збірник наукових праць, який містить дослідницькі матеріали установ, навчальних закладів або громадських організацій з важливих наукових та науково-технічних проблем.

Достовірність наукових статей залежить від їх видів та належності до природничої, технічної, гуманітарної галузей науки тощо.

Теоретична стаття з гуманітарних наук значно більше, ніж стаття науково-технічна, насичена розмірковуваннями, порівняннями, словесними доказами. Достовірність її змісту залежить від достовірності використаної в ній вихідної інформації. Для такої статті надто важливою є позиція, світогляд автора, від яких залежатиме об'єктивність наукових даних, влучність міркувань і висновків. Усе це зобов'язує до ретельного аналізу, виваженої оцінки характеру роботи, з'ясування істинності суджень її автора.

Доповіді на наукових конференціях, як і статті, також наділені різною мірою достовірності. Одні можуть містити обґрунтовані, доведені, апробовані знання (відомості), інші – питання постановочного характеру, пропозиції тощо.

На особливу увагу заслуговує інформаційна стаття, яка здебільшого містить оперативний, актуальний, стислий виклад певних фактів, повідомлення про подію, явище. Про достовірність вихідної інформації можна судити не лише за характером першоджерела, а й за професійними характеристиками автора, його належністю до певної наукової школи.

У всіх випадках необхідно відбирати лише найсвіжіші дані, найавторитетніші джерела, обов'язково зазначаючи, звідки взяті матеріали. Додолучені з літературних джерел факти слід оцінювати критично, пам'ятаючи, що наука, техніка, культура постійно розвиваються, збагачуючись новими знаннями. Те, що донедавна вважалось абсолютною істиною, через деякий час може бути оцінено як абсурд.

Особливою формою фактичного матеріалу є цитата (лат. cito – наводжу, проголошую) – дослівний фрагмент тексту, чиїсь слова, що наводяться письмово або усно, органічно доповнюючи текст роботи. Використовують їх для того, щоб без перекручувань, власних трактувань передати думку автора першоджерела, для ідентифікації поглядів при зіставленні різних точок зору тощо. Цитати є необхідною опорою автора роботи у процесі аналізу та синтезу інформації. Відштовхуючись від них, можна створити систему переконливих тлумачень, необхідних для об'єктивної характеристики явища, яке спостерігається і досліджується. Нерідко автори досліджень вдаються до цитувань авторитетів у конкретній галузі знань для посилення своєї позиції. Водночас утрата чуття міри у використанні цитат може суттєво зашкодити науковій роботі. Тому завжди, перед тим як вдатися до цитування, автор повинен під різними кутами зору перевірити його доцільність, уникати псевдо тлумачень джерел. В одних випадках із першоджерела можуть бути взяті слова, які не відповідають поглядам його автора, в інших – цитати обмежуються словами, що містять лише частину думки, наприклад ту, яка найбільше відповідає інтересам автора роботи. Іноді в цитаті викладається точка зору не на той предмет, що розглядається у новому дослідженні. Можливі й інші смислові розходження.

Крім прямого цитування, часто застосовують переказ тексту першоджерела, що теж нерідко призводить до викривлення його змісту, тому текст-інтерпретація має бути ретельно звірений із першоджерелом. Робота над літературним джерелом буде закінченою, якщо законспектовано найважливіші фрагменти, потрібні цитати з вказівкою на сторінку, прізвище автора, назву твору, рік видання та видавництво.

3.4. Робота над рукописом

Підготовка тексту магістерської та бакалаврської роботи, як і будь-якої іншої наукової роботи, є тривалим, багатоаспектним процесом. А остаточному (чистовому) її варіанту передуює підготовка чорнового рукопису, який потім доводиться весь час збагачувати інформацією, вдосконалювати композиційно, а за потреби – і по кілька разів переписувати.

Чорновий рукопис бажано виконувати на папері стандартного формату (для здобувачів які не мають можливості доступу до персонального комп'ютера). Аркуші паперу слід заповнювати лише з одного боку, щоб за необхідності можна було робити різні вставки, вносити інші корективи у текст, не переписуючи сторінку спочатку. Як правило, у чорновий текст доводиться вносити різноманітні зміни, доповнення, тому цілком заповнювати сторінку не слід. Важливе значення має композиція (розташування) тексту, ілюстрацій тощо на сторінці, що дає змогу відразу зацентрувати головні ідеї, поняття, спостереження, висновки. Часто для виокремлення важливої частини тексту використовують колір, маркер та інші засоби.

Підготовку тексту недоцільно розпочинати зі вступу. Його краще написати пізніше, коли вже викристалізуються і будуть осмислені результати роботи. Спершу необхідно поміркувати над тим, що вже відомо з теми роботи і що потрібно з'ясувати. Ці міркування цілком досить занотувати не розлогими фразами, а ключовими словами, словосполученнями.

Після завершення роботи над основним текстом доходить черга до підготовки завершальної його частини, що дасть змогу переконатися, наскільки сформовані у ній висновки відповідають меті й завданням роботи. Осмисливши підготовлений чорновий варіант, приступають до написання вступу, в якому стисло формулюють мету, завдання, актуальність, новизну роботи, можливість застосування її результатів на практиці.

Викладення змісту магістерської, бакалаврської або курсової роботи, як і будь-якої іншої наукової роботи, здійснюються з використанням таких прийомів:

- послідовний прийом. Використання його вимагає системної та тривалої роботи, оскільки поки її автор не закінчить черговий розділ, він не може перейти до наступного. Проте, для підготовки одного розділу інколи доводиться використати кілька варіантів, зосередившись на найефективнішому. А протягом цього часу матеріал, який майже не вимагає чорнової обробки, чекає своєї черги, що іноді породжує певні труднощі;
- орієнтований на цілісність прийом (з подальшим опрацюванням кожної глави). Використання його потребує майже вдвічі менше часу на підготовку чистового матеріалу, адже спочатку пишуть всю роботу, детально аналізуючи потім її частини, вносячи відповідні коригування, виправлення, доповнення;
- вибіркового прийом. Автори, які його використовують, пишуть глави окремо в будь-якій зручній для них послідовності, найчастіше орієнтуючись на готовність фактичних даних.

Кожен із варіантів має свої переваги та недоліки. Вибір конкретного з них чи поєднання прийомів є прерогативою автора наукової роботи з огляду на особливості наукового матеріалу, який перебуває у його розпорядженні, особистих схильностей. Головне, щоб він був найоптимальнішим у конкретній ситуації.

Рукопис магістерської, бакалаврської або курсової роботи, крім основної частини (один-два чи більше розділів), має охоплювати такі композиційні елементи:

- вступ;
- висновки та пропозиції (висновки);
- бібліографічний перелік використаних літературних джерел;
- додатки (таблиці, схеми, діаграми, інструкції та ін.);
- покажчики (предметні, іменні покажчики мов, формул, таблиць, схем тощо).

Перед тим як переходити до остаточного опрацювання чорнового рукопису, корисно обміркувати з науковим керівником основні позиції змісту роботи.

Внесення необхідних правок у чорновий варіант рукопису завершується підготовкою його чистового варіанту. Але це ще не означає, що робота вже цілком готова для захисту чи оприлюднення. Настає дуже важливий етап – шліфування тексту рукопису, під час якого перевіряють і критично оцінюють міркування, висновки, формули, таблиці, кожне речення, слово. Іноді під час цієї роботи авторові доводиться вносити суттєві зміни у великі фрагменти тексту, оптимізуючи логіку викладу, аргументації, стилістичні прийоми, коригуючи суперечливі місця, повтори, тощо.

Доречно ще раз перевірити, наскільки назва роботи та назви розділів та підрозділів відповідають їх змісту, уточнити їх композицію, розташування матеріалів та рубрикацію, а також достовірність аргументів на захист своїх наукових позицій. Корисно ставитися до роботи критично, що теж допомагає уникнути багатьох її вад.

3.5. Композиція магістерської, бакалаврської та курсової роботи

Роботу оцінюють не лише з точки зору теоретичної наукової значущості, актуальності теми, прикладного значення отриманих результатів, а й за рівнем її загальнометодичної підготовки, яка передусім виявляється в її композиції.

Композиція (лат. *compositio* – складання, створення) наукової роботи – послідовність розташування її частин: основного тексту (розділів, підрозділів), довідково-супроводжувального апарату.

Канонізованої композиції магістерської, бакалаврської, курсової роботи немає. Кожен автор може обирати будь-який порядок організації наукових матеріалів, на власний розсуд забезпечувати їх розташування і внутрішній логічний зв'язок, дбаючи передусім про повноту, послідовність розкриття свого творчого задуму і цілісність його сприйняття читачем. Традиційно композиційна структура дослідження складається з таких послідовно розташованих елементів:

- титульна сторінка (див. Додаток В – магістерська, бакалаврська робота; див. Додаток Д – курсова робота);
- завдання на дипломну роботу здобувача(див. Додаток В1 – магістерська, бакалаврська робота);
- реферат;
- зміст;
- список умовних позначень (у разі потреби);
- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки.

Додатково до випускної роботи додаються:

- подання голові ДЕК;
- рецензія зовнішнього рецензента;
- ксерокопія опублікованої статті або тез конференції з тематики роботи з вихідними даними (для магістерської роботи – дві публікації; для бакалаврської роботи – одна публікація).

Титульна сторінка заповнюється відповідно до вимог, визначених вищим навчальним закладом (Див. додатки В та Д).

Зміст. До змісту включаються структурні частини роботи, починаючи зі вступу. Основна частина – це, назва двох розділів та 2-4 підрозділів (можливо з пунктами) у кожному з них і висновки. На період завершення роботи назва і обсяги структурних частин стосовно плану можуть частково змінюватись.

План роботи (зміст) має відображати сутність проблеми, її складність та логіку дослідження. Назви розділів і підрозділів повинні бути стислими і зрозумілими, літературно сформульованими, пов'язаними з назвою роботи, але не повторювати її.

У вступі науково-дослідної роботи будь-якого рівня послідовно висловлюються наступні структурні одиниці:

- актуальність і доцільність дослідження;
- мета дослідження;
- завдання дослідження;
- об’єкт дослідження;
- предмет дослідження;
- теоретичні основи дослідження;
- методи дослідження;
- організація дослідження;
- експериментальна база дослідження;
- практичне значення результатів дослідження;
- апробація результатів роботи (виступи на конференціях) *(для бакалаврської та магістерської роботи)*;
- публікації (опубліковані статті, тези доповідей) *(для бакалаврської та магістерської роботи)*;
- структура роботи.

Вибір теми визначається необхідністю (бажанням) вирішити якусь проблему. Проблема – це запитання «що треба вивчити?», яке стоїть на межі вже відомого і ще недослідженого. Сформулювати проблему - означає вийти на цю межу.

Актуальність теми дослідження – це відповідь на запитання: «Чому дану проблему потрібно в даний час вивчати?» Обґрунтування актуальності має бути небагатослівним, потрібно розкрити головне – суть проблемної ситуації. Те, наскільки правильно автор оцінює обрану тему з погляду своєчасності і соціальної значущості, характеризує його наукову зрілість і професійну підготовленість.

Наприклад, розкриваючи тему: «*Особливості формування «Я-концепції» в професійному становленні особистості*», можна подати таку актуальність дослідження.

Проблема професійного самовизначення учнівської молоді посідає важливе місце у педагогічній та віковій психології, оскільки стосується вирішального моменту у життєвому становленні особистості. Особливої актуальності вона набуває у ранньому юнацькому віці. У зв'язку з цим, центральним і досить складним завданням сучасної школи є формування в учнівській молоді здатності до свідомого та самостійного вибору професії і подальшого оволодіння нею. Вирішення цього завдання багато в чому залежить від активної позиції самих учнів, від усвідомленості себе суб'єктом власного життя, прагнення до особистісної самореалізації, вміння виважено і самостійно приймати відповідальні рішення. Тому вивчення рефлексивної регуляції професійного самовизначення старшокласників може відкрити нові шляхи його оптимізації.

Теоретичні передумови розробки цієї проблеми вивчались у психолого-педагогічних дослідженнях психічного розвитку особистості таких вчених, як Г.О. Балл, І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, І.А. Зязюн, Г.С. Костюк, Н.Г. Ничкало, П.С. Перепелиця, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, О.В. Скрипченко та ін. Проблема формування «Я-концепції» в професійному становленні особистості поступово вичленовувалась у розробках таких вітчизняних психологів, як Б.Г. Ананьєв, О.Ю. Голомшток, Ф.М. Гоноболін, Є.О. Клімов, В.О. Моляко, О.Г. Мороз, Д.Ф. Ніколенко, Н.А. Побірченко, В.В. Синявський, В.О. Сластьонін, М.Л. Смульсон, Б.О. Федоришин та ін. Останнім часом з'явилися дослідження, безпосередньо присвячені проблемі рефлексії в процесі професійного самовизначення особистості та її розвитку на різних вікових етапах (М.Ю. Варбан, О.В. Вітковська, О.М. Ігнатович, М. Келесі, Н.І. Пов'якель, М.І. Найд'юнов, Л.А. Найд'юнова, М.В. Савчин, В.А. Семиченко, О.Б. Старовойтенко, Т.М. Яблонська та інші).

Аналіз психологічної літератури з проблеми професійного самовизначення свідчить про те, що у дослідженнях акцент ставиться на необхідності вивчення ролі суб'єкта у цьому процесі. А це вимагає більш глибокого розуміння рефлексивних механізмів як тих, що забезпечують самоаналіз та самооцінку властивостей

особистості, їх зіставлення з вимогами майбутньої професії, що є необхідним на всіх етапах професійного самовизначення.

Розкриваючи тему: *«Робота практичного психолога по формуванню емоційної стійкості дошкільників»* можна подати таку актуальність дослідження. На сучасному етапі суспільного розвитку України фундаментального значення набуває ефективне функціонування та розвиток системи дошкільної освіти, яка має забезпечувати розвиток, виховання та навчання дитини, ґрунтуватися на поєднанні сімейного та суспільного виховання, на досягненнях вітчизняної науки, на надбаннях світового педагогічного досвіду, а також сприяти формуванню цінностей демократичного правового суспільства в Україні.

Вищевказані обставини зумовлюють актуальність та важливість дослідження питань, пов'язаних із різними аспектами дошкільної освіти – зокрема, із особливостями розвитку емоційності дошкільників, формуванні їх емоційної стійкості.

У психології розвитку вивчення емоцій займає одне з центральних місць. Як підкреслює А. Струоф: «Не зрозумівши емоції, неможливо повністю зрозуміти людський розвиток».

На думку О.Л. Кононко, усі сфери особистості, у тому числі й емоційна сфера, набувають завершеності в соціальному розвитку дитини. «Емоції тісно пов'язані з діяльністю, з усіма її структурними компонентами. Вони включені в процес прийняття дитиною рішення, додання труднощів, у пошук нею засобів для досягнення мети, реагування на свої та чужі досягнення».

Розвиток емоційної сфери дитини значною мірою залежить від характеру її спілкування з дорослими й однолітками, від того соціуму, у якому вона виховується, або, іншими словами, соціальний розвиток дитини відбувається на тлі емоцій, якими вона пов'язана з оточенням. Емоційний та соціальний аспекти розвитку особистості постійно взаємодіють і залежать один від одного.

До основних завдань емоційного розвитку дитини О.Л. Кононко відносить «...оволодіння дитиною абеткою емоцій, виховання вміння регулювати свою

поведінку, формування позитивного емоційно-ціннісного ставлення до себе, розвиток моральних почуттів, створення емоційно сприятливого середовища». Емоційне благополуччя є необхідною умовою життєтворчості дошкільника. Однак сьогодні є багато факторів, які можуть гальмувати цей процес. Інформаційне перенасичення, дестабілізація сімейних відносин та інші негативні явища сучасного життя несприятливо впливають на емоційну сферу дітей, яка зазнає великих перевантажень. Результатом подібного впливу в дошкільників можуть стати неадекватні прояви поведінки: роздратованість, агресивність, пасивність, примхливість, а також труднощі в адаптації до нових умов середовища.

Емоційне неблагополуччя блокує талант дитини, порушує ефективність її спілкування та сумісність з іншими людьми, може привести до неврозів, дезадаптації в навколишньому світі. Тому, на наш погляд, рівень емоційного благополуччя дитини в близькому оточенні (сім'я, дитячий садок), соціальний статус дошкільника є важливим показником його розвитку, важливою умовою його життєтворчості.

Емоційна сфера є найважливішою особливістю особистості дитини. Вивчення різних аспектів емоційної сфери стає предметом численних теоретико-емпіричних досліджень (А.І. Аверін, Г.М. Бреслав, До. Бютнер, Б.Е. Вайнер, І.Г. Головська, А.В. Запорожець, А.І. Захаров, В.В. Зеньковецкий, А.Д. Кошельова, И.Ю. Кулагіна, А.І. Кульчицька, В.В. Лебединський, І.В. Мельничук, Я.З. Неверовіч, О.П. Саннікова, Л.С. Славіна, О.Г. Солодухова, А.Н. Товстих, Г. Еберлейн і ін.). Аналіз психологічної літератури показав, що, з одного боку, емоції виявляються, розвиваються і формуються в діяльності, в спілкуванні (Л.І. Божовіч, В.Н. Бражас, М.И. Лісіна, В.Н. Кисловська, М.Ю. Кистяковська, В.А. Лабунська, С.Ю. Мещерякова і ін.), з іншого, - емоції беруть участь в регуляції діяльності (В.К. Вілюнас, Г.С. Костюк, А.Н. Леонтєв, Е.Л. Косенко, П.В. Симонов, А.Я. Чебикин, Г.Х. Шингаров), в регуляції процесу спілкування (Г.М. Бреслав, А.В. Запорожець, Я.З. Неверовіч, О.П. Саннікова, Н.М. Трунова і ін.).

У характеристиці **ступеня вивченості проблеми** вказується, ким, коли і які аспекти досліджувалися, і наскільки глибоко, тобто дається огляд використаної літератури. Якщо тема достатньо розроблена у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, треба обґрунтувати доцільність її подальшого доопрацювання.

В огляді специфіки джерельної бази слід згрупувати джерела за типами і видами; розділити їх за важливістю, якістю інформації, оригінальністю викладу, глибині розробок; відзначити проблеми та недоліки. Наприклад. Тема: *«Психологічне дослідження впливу темпераменту на успішність учнів молодшого шкільного віку»*.

Проблема ранньої психодіагностики та психологічного супроводу розвитку дітей в навчальній діяльності навчального закладу вже давно привертає увагу психологів та педагогів (Д.Б. Богоявленська, Л.О. Венгер, О.М. Воронін, С.І. Волкова, Е.О. Голубєва, Є.С. Єрмакова, Д.Б. Ельконін, В.М. Дружинін, С.О. Ізюмова, М.К. Кабардов, З.І. Калмикова, Т.М. Князева, В.К. Котирло, О.І. Кульчицька, Н.Л. Лейтес, О.М. Матюшкін, Н.О. Менчинська, В.О. Моляко, І.В. Охулкова, Н.І. Пов'якель, М.М. Подд'яков, Я.О. Пономарьов, О.В. Проскура, С.В. Сафонцева, О.В. Скрипченко, Н.М. Столярова, В.В. Тарасун, У.В. Ульєнкова, О.П. Усова, М.О. Холодна, В.Д. Шадриков та ін.).

Засоби та умови розвитку пізнавальних здібностей у дітей молодшого шкільного віку вивчалися у дослідженнях психологів та педагогів (М.П. Альошкіна, Ш.А. Амонашвілі, Т.М. Бабунова, С.І. Бризгалова, Л.О. Венгер, А.Ф. Говоркова, Є.В. Іванова, Г.М. Клейман, О.М. Матюшкін, Ю.І. Машбиць, В.О. Моляко, Л.Ф. Обухова, Г.Б. Остер, М.М. Подд'яков, О.В. Проскура, О.Я. Савченко, Ю.П. Саламатова, О.В. Тараканова, Н.Ф. Тарловська та ін.).

Взаємозв'язок темпераменту із навчальною діяльністю дітей було розкрито в роботах педагогів-класиків (А.Я. Коменський, С.Ф. Русова, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський та ін.), психологів (Ю.А. Аркін, М.Я. Басов, П.П. Блонський, Л.С. Виготський, Н.Д.Виноградов, Д.Б.Ельконін, С.Л.Рубінштейн, Д.Н. Узнадзе, та ін.), сучасних педагогів (Л.В. Артемова, А.К. Бондаренко, Г.І. Григоренко,

Р.І.Жуковська, В.Г. Захарченко, Т.О. Маркова, Д.В. Менджерицька, О.І. Сорокіна, О.П. Усова, Г.С. Швайко, К.І. Щербакова та ін.).

Метою бакалаврської роботи є дослідження впливу темпераменту на успішність молодших школярів.

Тема: *«Розвиток самосвідомості обдарованих дітей у спільній діяльності»*

Проблема ранньої психодіагностики та психологічного супроводу розвитку дітей в навчальній діяльності дошкільного навчального закладу вже давно привертає увагу психологів та педагогів (Д.Б. Богоявленська, Л.О. Венгер, О.М. Воронін, С.І. Волкова, Е.О. Голубева, Є.С. Єрмакова, Д.Б. Ельконін, В.М. Дружинін, С.О. Ізюмова, М.К. Кабардов, З.І. Калмикова, Т.М. Князева, В.К. Котирло, О.І. Кульчицька, Н.Л. Лейтес, О.М.

Матюшкін, Н.О. Менчинська, В.О. Моляко, І.В. Охулкова, Н.І. Пов'якель, М.М. Подд'яков, Я.О. Пономарьов, О.В. Проскура, С.В. Сафонцева, О.В. Скрипченко, Н.М. Столярова, В.В. Тарасун, У.В. Ульєнкова, О.П. Усова, М.О. Холодна, В.Д. Шадриков та ін.).

Основні позиції бакалаврського дослідження ґрунтуються на наукових положеннях про детермінацію і закономірності розвитку психіки (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, Г.С. Костюк, О.М. Леонт'єв та ін.); концепції розвивального навчання та його впливу на розвиток дитини (В.В. Давидов, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, С.Л. Рубінштейн, О.К. Дусавицький та ін.); науково-психологічних уявленнях про сутність та закономірності розвитку дітей дошкільного, зокрема, старшого дошкільного віку (Л.І. Божович, М.В. Вовчик-Блакитна, Г.О. Люблінська, В.К. Котирло, В.С. Мухіна, Ю.О. Приходько та ін.); критеріально-системному підході до вивчення мислення (Н.І. Пов'якель, В.М. Садовський, І.М. Семенов, Г.П. Щедровицький та ін.); концептуальних положеннях вітчизняної та зарубіжної психології здібностей (Б.Г. Ананьєв, Н.Л. Лейтес, Я.О. Пономарьов, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов, В.О. Моляко, Р.О. СеменоваПономарьова, В.Д. Шадриков, П.М.Якобсон та ін.).

Мета дослідження полягає у здійсненні теоретико-практичного дослідження розвитку самосвідомості обдарованих дітей у спільній діяльності.

Тема: *«Вплив мас-медіа на формування ціннісних орієнтацій підлітків».*

Проблема цінностей знайшла своє відображення й у філософських та соціальних дослідженнях (В. Брожек, О. Дробницький, В. Оссовський, С. Попова, А. Ручка, Л. Столович, В. Тугарінов, В. Хмелько, В. Ядов та ін.), і у психолого-педагогічних працях. Так, з позицій психологічної науки (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, Д. Кікнадзе, Г. Костюк, О. Леонтьєв та ін.) ціннісні орієнтації розглядаються як складова структури особистості. На думку провідних вчених-педагогів (А. Богуш, Т. Бутківська, І. Зязюн, П. Ігнатенко, Л. Крицька, Р. Скульський, О. Сухомлинська, Л. Хомич та ін.), ціннісні орієнтації є провідним механізмом впливу на дитину, розвитку її сутнісних сил і духовного потенціалу. Незважаючи на різні підходи до розуміння природи ціннісних орієнтацій, вченими визнається їх регулятивна функція поведінки особистості.

У вітчизняній та зарубіжній педагогічній теорії розглядувана проблема висвітлюється у різних аспектах: аксіологічному (А. Булінін, З. Кокарева, М. Нікандров, В. Повзун, А. Сєрий, В. Сластьонін); діяльнісному (В. Анненков, Т. Брайченко, С. Вершловський, В. Воронцова, Н. Нікітіна, С. Новікова, З. Павлютенкова, Л. Разживіна, В. Тамарін, С.Хмара, М. Чорнобаєва, Є. Шиянов); особистісному (В. Дзюба, О. Медведенко та ін.); системному (Є. Андрієнко, І. Лушніков, М. Ситнікова, О.Ярмоленко та ін.).

Значний внесок у розробку теорії цінностей зробили американські та західноєвропейські соціологи: М. Вебер, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, М. Рокич, К. Роджерс, Ф. Знанецький.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити вплив засобів масової інформації на формування у підлітків соціально значущих ціннісних орієнтацій.

Завдання дослідження:

1. Здійснення теоретичного аналізу особливостей ціннісних орієнтацій учнів підліткового віку;
2. Дослідження впливу телебачення на ціннісну сферу особистості;
3. Експериментальна перевірка впливу телебачення на формування ціннісної сфери підлітків, рівень їх тривожності та агресивності.

Структура (зміст) роботи звичайно є повним відображенням вирішуваних завдань. Відповідь будується просто: «У процесі дослідження вирішувалися наступні завдання: ...» – далі послідовно перераховуються виконувані операції (перша, друга і так далі).

Кількість завдань може бути різною. Все залежить від тривалості досліджень і від їх складності. Визначаючи завдання, потрібно мати на увазі їх взаємозв'язок. Часто одне завдання доповнює інше, попереднє. Наприклад, не можна з'ясувати причини перевантаження учнів навчальним матеріалом, не вивчивши попередньо змісту навчальної програми з даного предмету. Часто без вирішення попередніх завдань веде до засмічення, а іноді й до незакінченості дослідження.

Кількість завдань, як правило, повинна бути невелика: 3-4 – для курсової роботи, 3-5 – для бакалаврської роботи та 4-6 – для магістерської роботи. Кожне поставлене завдання повинно мати своє вирішення у висновках.

Тема: *«Особливості корекційної роботи практичного психолога з гіперактивною дитиною».*

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми гіперактивності в психології;
2. Здійснити експериментальне дослідження гіперактивності молодших школярів;
3. Організувати та провести психолого-педагогічні семінари з вчителями молодших класів;
4. Розробити рекомендації батькам гіперактивним дітям та педагогам, що працюють з такими дітьми.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення. Представлення об'єкту дослідження починають

фразою: «Об'єктом дослідження є ... (повна назва)», після чого дається стислий опис об'єкту з вказівкою його основних характеристик.

Предмет дослідження – частина об'єктивної реальності, що знаходиться у межах об'єкту. Тобто, об'єкт і предмет співвідносяться як ціле і частина, загальне і приватне. Саме предмет визначає тему дослідження. Визначення предмету дослідження – це відповідь на питання: «Що, які властивості і які зв'язки об'єкту вивчати?» Наприклад.

Тема: *«Психодіагностика міжособистісних відносин підлітків»*

Об'єктом дослідження є міжособистісні відносини підлітків.

Предметом дослідження є міжособистісне спілкування у підлітковому середовищі.

Тема: *«Психодіагностичне вивчення процесу розвитку професійної рефлексії майбутнього вчителя».*

Предметом дослідження є професійна рефлексія майбутнього вчителя.

Метою бакалаврської роботи є дослідження процесу розвитку професійної рефлексії майбутнього вчителя.

Тема: *«Психолого-педагогічні умови розвитку духовності та емпатійної культури майбутніх медичних працівників».*

Об'єкт дослідження – процес духовного та емпатійного розвитку студентської молоді.

Предмет дослідження – умови виховання духовності та емпатійності особистості студента в культурно-освітньому просторі медичного коледжу.

Тема: *«Гендерні відмінності прояву агресії в підлітковому віці».*

Об'єктом дослідження є агресія як форма поведінки підлітків.

Предметом дослідження є гендерні відмінності прояву агресії в підлітковому віці.

Теоретична основа – це вихідні концептуальні та наукові положення, філософські, педагогічні та психологічні праці провідних учених, які висвітлюють проблему дослідження.

Тема: *«Вплив мас-медіа на формування ціннісних орієнтацій підлітків».*

Теоретичною основою дослідження стали: теорія діяльнісного підходу до процесу навчання (О. Леонт'єв, С. Рубінштейн), праці щодо організації неперервної освіти та науково-методичної роботи педагогів (Ю. Бабанський, І. Бондар, І. Жерносек, М. Поташник, М. Скаткін), основоположні нормативно-правові документи про діяльність навчальних закладів, зокрема педагогічного профілю.

Теоретичною базою дослідження стали вихідні положення педагогіки та психології про активізацію особистісного потенціалу (Л. Буєва, М. Качан, А. Маслоу, П. Юркевич); психологічні закономірності й механізми формування ціннісних орієнтацій (М. Бахтін, І. Бех, В. Кузь, Д. Лихачов, М. Стельмахович); різновиди та специфічні особливості впливу моральних якостей на соціальну поведінку особистості (Т. Бутківська, А. Здравомислов, В. Ольшанський, О. Сухомлинська та ін.). Важливе значення для наукового пошуку мали положення, викладені у Законі «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті, Концепції національного та громадянського виховання, Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття).

Тема: *«Психологічні особливості гри дошкільників».*

Теоретико-методологічні засади дослідження. Основні позиції дослідження ґрунтуються на наукових положеннях про детермінацію і закономірності розвитку психіки (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, Г.С. Костюк, О.М. Леонт'єв та ін.); концепції розвивального навчання та його впливу на розвиток дитини (В.В. Давидов, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, С.Л. Рубінштейн, О.К. Дусавицький та ін.); науково-психологічних уявленнях про сутність та закономірності розвитку дітей дошкільного, зокрема, старшого дошкільного віку (Л.І. Божович, М.В. Вовчик-Блакитна, Г.О. Люблінська, В.К. Котирло, В.С. Мухіна, Ю.О. Приходько та ін.); критеріально-системному підході до вивчення мислення (Н.І. Пов'якель, В.М. Садовський, І.М. Семенов, Г.П. Щедровицький та ін.); концептуальних положеннях вітчизняної та зарубіжної психології здібностей (Б.Г. Анан'єв, Н.Л. Лейтес, Я.О. Пономар'єв, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов, В.О. Моляко, Р.О.

Семенова-Пономарьова, В.Д. Шадриков, П.М.Якобсон та ін.); концепції пізнавальних здібностей та умов їх становлення у дітей (Е.О. Голубєва, В.М. Дружинін, О.І. Кульчицька, В.О. Моляко, Н.І. Пов'якель, М.О. Холодна та ін.); наукових засадах дослідження психологічної готовності дітей до школи як прояву рівня їх пізнавального розвитку (Л.О. Венгер, С.Е. Кулачківська, С.О. Ладивір, Н.О. Побірченко, О.В. Проскура, О.В. Скрипченко, В.В. Тарасун, С.П. Тищенко та ін.).

Метод наукового дослідження – це шлях вивчення і опанування складних психолого-педагогічних процесів формування особистості, встановлення об'єктивної закономірності виховання і навчання.

Тема: *«Адаптація здобувачів освіти педагогічного коледжу до професійної діяльності в процесі фахової підготовки».*

Методи дослідження:

теоретичні – аналіз наукової психолого-педагогічної вітчизняної й зарубіжної літератури для обґрунтування структури, критеріїв і показників та діагностики рівнів адаптованості магістрантів педагогічного коледжу до професійної діяльності; узагальнення наукових підходів до вивчення адаптаційних процесів у практиці професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО, що дало змогу визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови адаптації магістрантів педагогічного коледжу до професійної діяльності в ході фахової підготовки;

емпіричні – психолого-педагогічне спостереження за процесом адаптації магістрантів до професійної діяльності під час фахової підготовки в педагогічному коледжі; бесіди, опитування, анкетування, тестування, самооцінювання, експертне оцінювання для педагогічної діагностики рівнів адаптованості магістрантів педагогічного коледжу до професійної діяльності; методи математичної статистики для доведення достовірності результатів педагогічного експерименту.

Тема: *«Сімейні конфлікти як фактор емоційного вигорання у підлітків».*

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань у роботі були застосовані методи теоретичного та емпіричного дослідження. Теоретичні методи (аналіз, синтез, зіставлення, систематизація, узагальнення) дали можливість

науково-теоретичного осмислення отриманих нами даних. На етапах емпіричного дослідження застосовувались наступні методики: шкала сімейного оточення (ШСО), адаптована С.Ю. Купріяновим; методика «Особистісна агресивність і конфліктність» (Є.П. Ільїн, П.А. Ковальов); тест «Характер взаємодії подружжя в конфліктних ситуаціях»; тест «Діагностика рівня конфліктності особистості»; анкета «Вплив сімейних конфліктів на емоційний стан підлітка» для виявлення типу взаємин у сім'ї, способу вирішення сімейних конфліктів, стилю поведінки конфліктуючих. Стадії емоційного порушення у підлітків досліджувались за допомогою методики «Дослідження синдрому «вигорання»; методики «Діагностика рівня емоційного «вигорання»» (В.В. Бойко), адаптованої для підлітків Л.В. Кондрацькою; методики «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів В.В. Бойко», шкали самооцінки та оцінки тривожності (Ч.Д. Спілбергера, Ю. Ханіна); методики дослідження самооцінки. Психологічні причини порушень у взаєминах між батьками й дітьми та тип сімейного виховання вивчались за допомогою методики «Аналіз сімейного виховання» (АСВ). Статистичний аналіз здійснювався за допомогою пакету статистичних програм SPSS 10.0.

Організація дослідження – це етапи, послідовність виконання роботи, ті дії, які необхідно виконати для досягнення поставленої мети, вирішення проблеми, перевірки гіпотези дослідження.

Тема: *«Соціально-психологічні умови синдрому «професійного вигорання у вчителів».*

На першому етапі (жовтень-листопад) було здійснено теоретичний аналіз проблеми, розроблено програму дослідження.

На другому етапі (грудень-лютий) було вивчено особливості вияву синдрому «професійного вигорання» у вчителів, соціально-психологічні детермінанти його прояву. Для вирішення цих завдань було використано такі методи дослідження: метод фокус-груп, тестування («Методика діагностики рівня емоційного вигорання» В. В. Бойка; опитувальник «Психічне вигорання», Н. Є. Водоп'янової,

О. С. Старченкової; «Методика діагностики рівня суб'єктивного контролю» Дж. Роттера; «Методика самооцінки психічних станів» Г. Айзенка; «Тест-опитувальник типу темпераменту» Г. Айзенка; комплексний опитувальник «Клімат-1» для вивчення таких характеристик професійної діяльності вчителів, як: мотиви праці; конфліктність колективу; фактори ефективності праці; задоволеність життєдіяльністю колективу; ставлення співробітника до взаєностосунків у колективі; бажання працювати в обраній організації чи сфері діяльності). Отримані дані піддавались статистичному аналізу з наступною якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням. Математична обробка даних та графічна презентація результатів здійснювались за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм SPSS (версія 12).

На третьому етапі (березень-травень) було здійснено експериментальну перевірку соціально-психологічної програми підготовки вчителів до профілактики та подолання синдрому «професійного вигорання». Було використано систему проблемно-пошукових методів і активних форм навчання (проблемні лекції, психологічні практикуми, «мозкові штурми», групові дискусії, рольові ігри, індивідуальні творчі завдання та ін.).

Практична значущість результатів дослідження може полягати в можливості рішення практичної задачі, проведення подальших наукових досліджень або для використання в процесі підготовки фахівців.

Тема: «Психокорекція девіантної поведінки юнаків та юнок»

Практична значущість дослідження полягає у можливості застосування здобутих результатів у виховній роботі різних типів навчальних закладів, у практиці роботи соціальних інститутів виховання.

Експериментальна база – це навчальний заклад, у якому проводилося дослідження. Також тут вказується кількість магістрантів і викладачів, учителів, учнів та батьків, які брали участь у експерименті.

Наприклад.

1. Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота виконувалася у загальноосвітніх навчальних закладах (загальноосвітніх школах I та I–III ступенів, ліцейх, гімназіях, спеціалізованих школах) № 1, № 12. В експериментальному дослідженні брали участь 45 чоловік, серед яких 30 учнів та 15 батьків;

2. Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота виконувалася у НУ «Запорізька політехніка». Різними видами експериментальної роботи було охоплено 10 викладачів, 30 магістрантів та 20 учнів.

Загальний обсяг магістерського та бакалаврського дослідження – завершальна структурна одиниця вступу, де вказується структура магістерської роботи, кількість сторінок основного і загального обсягу.

Наприклад.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу і загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний обсяг роботи викладено на 91 сторінках, загальний обсяг дослідження складає 128 сторінок. Дослідження містить 5 таблиць, 3 рисунка.

4. ОСНОВНА ЧАСТИНА МАГІСТЕРСЬКОЇ, БАКАЛАВРСЬКОЇ ТА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Рекомендований обсяг магістерської роботи – 70–80 сторінок. Рекомендований обсяг бакалаврської роботи – 50–60 сторінок. Рекомендований обсяг курсової роботи – 30–50 сторінок. До цього обсягу не включають список використаних джерел, не включаються додатки. Допускається відхилення в межах 10%.

Порядок викладу матеріалу в роботі завжди підпорядкований меті дослідження. Розділення матеріалу на розділи та підрозділи, їх послідовність мають бути логічно виправданими і відносно пропорційними за обсягом. Назви розділів повинні відображати вирішувану проблему.

Опис досліджуваних проблем, процесів, явищ має бути конкретним, з доказами, без марнослів'я. Слід проявити уміння послідовного викладу явищ при одночасному їх аналізі та віддавати перевагу головним, вирішальним фактам, а не дрібним деталям, для чого важлива попередня класифікація початкового матеріалу.

Перший розділ роботи має бути теоретичного характеру та містити декілька пунктів. У розділі висвітлюють теоретичне обґрунтування проблеми, що досліджується, розглядають її сутність, значення, класифікаційні характеристики, історію та сучасні тенденції предмета дослідження, методичні підходи тощо. Розкриття теоретичних питань повинно мати елементи наукової новизни з формуванням власної позиції щодо проблематики дослідження, містити авторські пропозиції щодо вдосконалення визначень окремих термінів, доповнення та уточнення класифікацій, поліпшення методик. Бажано ілюструвати текст графічними матеріалами – схемами, графіками, діаграмами тощо. Передбачено використання сучасних літературних джерел вітчизняних та іноземних авторів, присвячених проблемам, що досліджуються у роботі: монографій, наукових статей, матеріалів конференцій, інтернет-публікацій тощо. Обов'язковим є порівняння

точок зору представників різних наукових шкіл, використання статистичних даних з обов'язковим посиланням на джерела їх опублікування. Обсяг першого розділу не повинен перевищувати 30% загального обсягу роботи.

Зокрема, у **другому розділі** (має аналітико-дослідницький характер і складається з 2-3-х пунктів) **необхідно провести** дослідження у відповідності до досліджуваного предмета, обґрунтувати добір діагностичного інструментарію дослідження.

Головна вимога до змісту основної частини – самостійність і послідовність у викладенні. Не можна механічно переписувати текст із літератури, допускати випадкового набору фактичних відомостей і думок, не пов'язаних між собою загальною ідеєю і змістом. Текст потрібно формулювати своїми словами, стилістично і науково грамотно.

При написанні роботи, прагніть надати належного вигляду зібраним і систематизованим фактам, показникам, висновкам форму наукової статті або лекції. Правила наукового етикету вимагають приводити точні посилання на запозичені думки, відомості, дані. З метою економії місця в тексті вказують тільки на номер джерела в бібліографії, наприклад: [10].

Обсяг другого розділу – 30-35% загального обсягу роботи.

У **третьому розділі**, який є обов'язковим виключно для магістерського дослідження (здобувачам 23 галузі допускається результати дослідження подати у другому розділі) слід описати проведення дослідження, навести результати контрольного експерименту(дослідження), надати пропозиції корекційної програми, рекомендацій фахівцям з соціальної роботи, управлінцям тощо.

5. ВИСНОВКИ З МАГІСТЕРСЬКОЇ, БАКАЛАВРСЬКОЇ ТА КУРСОВОЇ РОБОТИ

У висновках із роботи формуються практичні рекомендації та пропозиції, що впливають з дослідження. Висновки повинні відповідати поставленим меті та завданням. Звичайно кожному з поставлених у вступі завдань відповідає не менше одного висновку або пропозиції. Оцінювання роботи починається із з'ясування відповідності між поставленими у вступі завданнями і висновками у взаємозв'язку. Висновки мають бути стислими, містити чіткі формулювання, заключення, які органічно і логічно пов'язані з основним змістом роботи, з поставленими у вступі завданнями. Не слід повторювати те, про що написано в основній частині, і наводити новий фактичний матеріал. Недоцільно формулювати висновки ширше, ніж того вимагає дана тема. Не можна наводити положення, які не підтвержені в роботі конкретним матеріалом.

Кваліфіковано кожний пункт висновків починається зі слів: «У процесі дослідження теоретично обґрунтовано...», «Встановлено...», «У ході дослідження визначено...», «Результати констатувального експерименту засвідчили...», «У процесі дослідження доведено...». Обсяг висновків з роботи – 3-5 сторінок, або 8-10% тексту.

6. ОФОРМЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

6. 1. Загальні вимоги

Текст курсової, бакалаврської або магістерської роботи набирають на комп'ютері через 1,5 міжрядкові інтервали (29-30 рядків на сторінці), друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм); шрифт текстового редактора – Word Times NewRoman, розмір 14 мм. Поля: зліва – не менше 25 мм, справа – не менше 10 мм, зверху і знизу – не менше 20 мм. Абзац – 1,25 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту – однаковою.

Роздруковані на ПК програмні документи повинні відповідати формату А4 (мають бути розрізаними), їх включають до загальної нумерації сторінок наукової роботи і розміщують, як правило, в додатках.

Текст основної частини наукової роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин наукової роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до набору. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розбивку в підбір до тексту. В кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 2 інтервалам.

Кожну структурну частину наукової роботи треба починати з нової сторінки.

До загального обсягу наукової роботи, визначеного в посібнику, не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів наукової роботи підлягають суцільній нумерації.

6.2. Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків (малюнків), таблиць, формул подають арабськими цифрами без знаку №. Першою сторінкою наукової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок наукової роботи. На титульному аркуші, завданнях здобувача, рефераті та змісті номер сторінки не ставлять, на наступних – номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: «1.3.2.» (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка.

Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти. Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в науковій роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках наукової роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, малюнок або креслення, розміри якого більше формату А4, враховують як одну

сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або в додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис», «Мал.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках.

Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назву та пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі наукової роботи подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу та порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).

Якщо в розділі наукової роботи одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовж. табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовж., табл. 1.2».

6.3. Таблиці

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлюватися у вигляді таблиць. Приклад побудови таблиці.

Таблиця 2.4.

Взаємозв'язок між ступенем задоволення групою потреби у спілкуванні та мірою реалізації комунікативних можливостей особистості в процесі групової взаємодії

Міра реалізації	Ступінь задоволення групою потреби у спілкуванні					
	задовольняє повністю	задовольняє частково	залежно від ситуації	задовольняє рідко	не задовольняє	всього
завжди	60	20	-	10	10	3,42
часто	24,39	42,68	26,83	3,66	2,44	28,08
залежно від ситуації	11,05	37,21	38,95	9,88	2,91	59,9
рідко	3,7	25,93	37,04	18,52	14,81	9,25
ніколи	-	-	-	-	100	0,34

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею та друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають із великої літери. Назву наводять жирним шрифтом.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті так, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку наукової роботи або з поворотом за стрілкою годинника. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку.

6.4. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

При написанні наукової роботи здобувач повинен посилатися на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться в науковій роботі, або на ідеях і висновках яких розробляються проблеми, завдання, питання, вивченню яких присвячена наукова робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи, перевірити достовірність відомостей про цитування документа, забезпечують необхідну інформацію про нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту,

обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал, не включений до останнього видання.

Коли використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке є посилання в науковій роботі.

Посилання в тексті наукової роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1-7]...».

Коли в тексті наукової роботи необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у квадратних дужках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Приклад:

Цитата в тексті: «... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передавання інформації [6, с. 29]».

Відповідний опис у переліку посилань:

6. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей: навчальний посібник. Київ: КМ Академія, 2012. 192 с.

Посилання на ілюстрації наукової роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад: «рис. 2».

Посилання на формули наукової роботи вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад: «... у формулі (2.1)».

На всі таблиці наукової роботи необхідно посилатися в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл. 1.2».

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи того друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

- а) текст цитати починається і закінчується лапками та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;
- б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
- в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;
- г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;
- д) якщо необхідно виявити ставлення автора праці до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

6.5. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і т.ін. [при цьому враховують відповідність бібліографічного опису вимогам ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»]. Завдяки цьому можна уникнути повторних перевірок, вставок пропущених відомостей.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні дисертацій), в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку (Додаток А). Кількість джерел магістерська робота повинена містити не менше 70.

6.6. Додатки

Додатки оформлюють як продовження наукової роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини (книги), розмішуючи їх у порядку появи посилань у тексті наукової роботи.

Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках наукової роботи, кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: додаток А, додаток Б. Один додаток позначається як додаток А.

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад: А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д. 1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А. 1) – перша формула додатка А.

7. ВИМОГИ ДО ВИКЛАДУ МАГІСТЕРСЬКОЇ, БАКАЛАВРСЬКОЇ ТА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Загальними вимогами до роботи є чітка і логічна послідовність викладу матеріалу, переконливість аргументації, стислість і чіткість формулювань, що виключають неоднозначність тлумачення, конкретність викладу результатів, доказів і висновків.

Науковий, діловий текст не вимагає емоційних засобів виразу. Слововживання в роботі має бути максимальне точним, позбавленим стилістичних прикрас. Не допускається застосування оборотів розмовної мови, професіоналізмів, довільних словотворень, скорочень слів, що не встановлені правилами орфографії і державними стандартами.

Науковій літературі властива манера безособового викладу матеріалу. Не вживаються особисті займенники «я» і «ми». Замість фрази «я вважаю...» краще використовувати вирази «на наш погляд», «на нашу думку», «на думку автора» і тому подібне.

Не слід надмірно вживати іноземні слова і складно побудовані пропозиції. В той же час слід уникати надмірно коротких, слабо між собою зв'язаних фраз, що допускається подвійне тлумачення тощо. Необхідно стежити за тим, щоб не втрачалася основна думка, і постійно контролювати відповідність змісту розділів їх заголовкам. Кінець кожного розділу, пункту або абзацу повинен мати логічний перехід до наступного.

Виявлення порушення випускниками правил професійної етики –плагіату, фальсифікації даних і хибного цитування – є підставою для зниження оцінки за бакалаврську або магістерську роботу, аж до виставляння оцінки «незадовільно».

Під плагіатом розуміється наявність прямих запозичень без відповідних посилань на всі друкарські й електронні джерела, захищені раніше кваліфікаційні роботи і дисертації.

Під фальсифікацією даних розуміється підробка або зміна початкових даних з метою доказу правильності висновку тощо, а також умисне використання хибних даних як основи для аналізу.

Під хибним цитуванням розуміється наявність посилань на джерело, коли дане джерело такої інформації не містить.

Проте аналіз курсових, бакалаврських та магістерських робіт здобувачів свідчить про те, що вищеназвані вимоги дуже часто не дотримуються. Найбільш поширеними помилками є:

- безсистемність викладу матеріалу;
- зловживання цитатами і витягами з книг;
- порушення правил цитування й оформлення.
- слабкість доказів і непереконливість висновків;
- розпливчатість висновків;
- наявність друкарських помилок;
- невідповідність змісту роботи її темі.

8. ПОДАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ, БАКАЛАВРСЬКОЇ ТА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Перед роздрукуванням слід відредагувати весь написаний текст. Приступати до редагування краще через 2-3 дні після того, як здобувач вирішив, що робота закінчена. Поглянувши на написаний текст свіжим поглядом, легко виявити свої помилки і неточності та знайти варіант удосконалення викладу роботи. У готовій роботі повинен простежуватися чіткий зв'язок між всіма розділами, відчуватися її єдність.

Тому випускникові рекомендується представляти науковому керівнику як мінімум дві редакції роботи. По першій редакції керівником будуть висловлені зауваження і рекомендації, які слід врахувати при оформленні кінцевого варіанту дослідження. Чистовий варіант роботи необхідно ще раз відредагувати, усунути стилістичні погрішності і друкарські помилки в тексті, перевірити логіку і послідовність викладення, відповідність змісту розділів і підрозділів їх заголовкам, точність цитат і посилань, правильність написання числівників і оформлення списку використаних джерел. Ретельна перевірка остаточного тексту свідчить про відповідальне відношення автора до своєї роботи, повазі до керівника, рецензента, читачів.

Оформлену і зброшуровану в картонне переплетення випускову роботу або курсову роботу зі сторінками в окремих файлах у гнучкому сегрегаторі здобувач зобов'язаний представити на кафедру в установлений термін, але не пізніше ніж за два тижні до захисту. Невчасне надання роботи на кафедру прирівнюється до нез'явлення на захист.

Термін перевірки і рецензування випускної роботи з того часу, коли викладач узяв її на рецензію, складає 10 днів. Науковий керівник перевіряє роботу і пише відгук. Потім теж само робить рецензент.

Якщо робота здається пізніше призначеного терміну, то вона на доопрацювання не відправляється і оцінюється в тому вигляді, в якому була здана на кафедру. В разі недотримання встановленого терміну здачі дослідження без поважної причини здобувач втрачає право претендувати на відмінну оцінку.

9. РОБОТА З ВІДГУКОМ І ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ

Закінчена випускна кваліфікаційна робота представляється на розгляд науковому керівникові для написання ним подання голові ДЕК (відгуку).

У поданні науковий керівник указує:

- відповідність змісту випускної кваліфікаційної роботи цільовій установці;
- науковий рівень, повноту, якість і новизну теми, що розробляється;
- ступінь самостійності, ініціативи і творчості випускника;
- уміння працювати з літературою і джерелами;
- уміння проводити розрахунки і аналізувати отримані результати, узагальнювати, робити наукові і практичні висновки;
- галузі використання випускної кваліфікаційної роботи.

У висновку визначається рівень підготовки випускника, ступінь відповідності випускної роботи кваліфікаційним вимогам спеціальності і можливість її представлення до захисту.

Якщо бакалаврська або магістерська робота після перевірки допущена до захисту, то студент-випускник, познайомившись із відгуком викладача, бере до уваги і виправляє всі критичні зауваження. Матеріал з усунення зауважень має бути оформлений письмово і представлений студентом на захисті роботи.

Якщо випускова робота не допущена до захисту, то випускник пише повторну роботу, повністю виправляючи відмічені недоліки, і представляє роботу на перевірку з позначкою «Повторна» разом з первинною роботою і зауваженнями.

Щоб отримати допуск до захисту, при написанні магістерської, бакалаврської та курсової роботи необхідно уникати наступних основних недоліків, що часто зустрічаються:

1. Відхід від теми, коли назва роботи, її структура і фактичний зміст не співпадають.

2. Дослівне списування матеріалу з базового підручника, з інших книг і чужих матеріалів.
3. Механічне копіювання робіт і рефератів з Інтернету, що порушує найважливішу вимогу до випускових робіт - самостійність. При встановленні факту копіювання робота не допускається до захисту.
4. Обсяг роботи перевищує той, що рекомендується.
5. Відсутність логіки, слабкий зв'язок однієї думки з іншою, безсистемний виклад матеріалу.
6. Повторення одних і тих же положень, стилістичні помилки.
7. Невміння правильно використовувати службові слова, які додають чіткість і стрункість висловлюваному матеріалу («таким чином», «отже», «далі», «потім», «нарешті», «по-перше», «по-друге» тощо).
8. Розгляд суті проблеми у вступі, хоча даний розділ роботи для цього не призначений.
9. Використання застарілого статистичного і фактичного матеріалу, якій не відображає сучасні явища.
10. Неправильно пронумеровані сторінки змісту і не повністю виділені розділи в тексті (тільки цифрами, без назви).
11. Кожний розділ повинен починатися з окремої сторінки.
12. Посилання на джерела в тексті мають бути практично на кожній сторінці, з вказівкою номерів сторінок джерел і можливістю відрізнити свій текст від запозиченого.
13. Немає повної ув'язки посилань на літературу з переліком джерел (є посилання – немає джерела, є джерело – немає посилань).
14. У списку використаних джерел не повністю перераховані всі реквізити джерела (прізвище та ініціали автора, місце, рік видання, сторінка тощо).
15. В посиланнях на Інтернет необхідно вказувати не тільки адресу сайту або сторінки, але й автора, назву документа, назву сайту і дату його останнього перегляду.

10. РЕЦЕНЗУВАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ ТА БАКАЛАВРСЬКОЇ РОБОТИ

Склад рецензентів затверджується деканом факультету соціальних наук за рекомендацією завідувача випускової кафедри. Як рецензенти притягуються професори і викладачі університету, якщо вони не працюють на випусковій кафедрі, а також фахівці виробництва, наукових установ і викладачі інших закладів вищої освіти.

Рецензія повинна містити об'єктивну оцінку випускної кваліфікаційної роботи і відображати:

- актуальність теми, повноту і якість виконання роботи;
- наукову, технічну і економічну доцільність і новизну;
- дослідницькі навички автора, його вміння аналізувати, узагальнювати і робити висновки;
- переваги і недоліки випускної кваліфікаційної роботи;
- якість оформлення випускної кваліфікаційної роботи.

Рецензія повинна укладати відповідність поставлених завдань і результатів дослідження, теоретичну і практичну значущість випускної кваліфікаційної роботи і закінчуватися оцінкою роботи, що рецензується (Додаток Б).

11. ПОРЯДОК ДОПУСКУ ДО ЗАХИСТУ

Кожний бакалавр та магістрант зобов'язаний пройти попередній захист. Попередній захист проводиться на кафедрі за 2-3 тижні до основного захисту (для студентів заочної форми навчання – під час останньої сесії). Ступінь готовності магістерської роботи до попереднього захисту – 100%; допускаються тільки недоліки в оформленні роботи.

Попередній захист магістерських робіт проводиться на розширеному засіданні кафедри або в комісії викладачів спільно із випускниками. Студент виступає з доповіддю. Потім доповідачу можуть бути поставлені питання за змістом роботи і доповіді.

Попередній захист є свого роду «репетицією» і допуском до основного захисту. На попередньому захисті виявляються недоліки в роботі, вказуються шляхи їх усунення та ін.

Остаточно оформлена випускна кваліфікаційна робота за 30 днів до захисту здається науковому керівнику на кафедрі.

Завідувач кафедрою, на підставі представлених матеріалів, вирішує питання про допуск дипломника до захисту, про що свідчить відповідний запис на титульному аркуші випускної кваліфікаційної роботи.

У разі негативного рішення це питання розглядається на засіданні кафедри з участю керівника кваліфікаційної роботи. Витяг з протоколу засідання кафедри додається до проекту наказу про відрахування студента.

12. ЗАХИСТ ВИПУСКНИХ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Захист дипломних робіт проводиться на відкритих засіданнях Державної екзаменаційної комісії. В ДЕК випускник представляє наступні матеріали:

- ілюстративні матеріали (креслення, графіки, таблиці, плакати);
- диск з повним текстом роботи;
- відгук керівника випускної кваліфікаційної роботи;
- рецензію на випускну кваліфікаційну роботу;
- звіт Strikeplagiarism.com з перевірки роботи на плагіат.

Захист випускних кваліфікаційних робіт проходить в наступному порядку:

- інформація завідуючого кафедрою про виконання випускником навчального плану;
- доповідь випускника тривалістю 8 хвилин;
- відповіді на питання членів ДЕК і присутніх на захисті;
- оголошення відгуку і рецензій;
- відповіді випускника на зауваження керівника і рецензента.

Доповідь структурно складається з трьох частин:

- вступ – 2-3 хвилини (короткий зміст вступу в роботу– обґрунтування вибору теми, мета, задачі, методика дослідження і тощо);
- інформація про виконану роботу – 3-4 хвилини (послідовно за розділами основної частини, – що автором самостійно здійснено, проаналізовано, розраховано тощо).
- повний виклад результатів дослідження, що складають предмет захисту – 3-4 хвилини (висновки, тобто зміст висновку роботи).

13. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання з урахуванням специфіки напряму підготовки за національною шкалою та шкалою ECTS розробляються та затверджуються профільною кафедрою.

Орієнтовні критерії оцінювання:

Оцінка **«відмінно»** ставиться, якщо до магістерської роботи немає суттєвих зауважень; обґрунтовано актуальність теми; тему розкрито повністю; робота містить практичне значення; доповідь на захисті є логічною, змістовною, проголошена з вільним оперуванням матеріалу; відгук і рецензія позитивні; відповіді на питання членів ДЕК вичерпні й переконливі; робота повністю відповідає встановленим вимогам.

Оцінка **«добре»** ставиться, якщо тема роботи практично розкрита, але наявні певні недоліки, які не мають істотного значення; у теоретичній частині поверхнево проаналізовано літературні джерела, елементи практичного значення представлені не зовсім чітко; висновки не є переконливими; є окремі зауваження в рецензії та відгуку наукового керівника; доповідь магістранта на захисті побудована логічно, проголошена з вільним оперуванням матеріалу, відповіді на запитання членів ДЕК переважно вичерпні й переконливі; робота оформлена в межах встановлених вимог.

Оцінка **«задовільно»** ставиться, якщо тема роботи в основному розкрита, але мають місце певні недоліки змістового характеру; нечітко сформульовані мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження; відсутній або суттєво обмежений аналіз наукової полеміки; аналітична частина характеризується надмірною описовістю; висновки й пропозиції, що містяться в роботі не обґрунтовані; рецензія й відгук містять окремі зауваження, які не отримали пояснення; доповідь прочитана за текстом, або підготовлена невдало; не всі відповіді на запитання членів ДЕК є

коректними або вони не одержали належної аргументації; є зауваження щодо оформлення роботи.

Оцінка «незадовільно» ставиться, якщо порушено логіку у викладі матеріалу в роботі; розділи не узгоджені між собою; відсутній огляд сучасних літературних джерел; відсутній докладний аналіз досліджуваних проблем; відсутні особисті висновки й пропозиції автора; робота не відповідає спеціальності; мають місце суттєві недоліки в оформленні роботи; виступ на захисті свідчить про слабку орієнтацію в досліджуваній проблемі.

Шкала ECTS	Орієнтовні критерії
А	Робота відповідає всім вимогам, має інноваційний характер, практичне значення. Захист показав високу обізнаність випускника в предметі дослідження.
В	Робота відповідає всім вимогам, має практичне значення. Результати дослідження можуть бути впроваджені. Захист показав обізнаність випускника в предметі дослідження.
С	Робота відповідає всім вимогам, але не має суттєвої новизни та практичного значення. Захист загалом засвідчив обізнаність випускника в предметі дослідження
D	Робота загалом відповідає вимогам, але немає новизни й практичного значення.. Робота має деякі зауваження. Захист засвідчив не повну обізнаність випускника в предметі дослідження.
Е	Робота загалом відповідає вимогам, але немає новизни й практичного значення. Робота має суттєві зауваження. Захист засвідчив суттєві недоліки та не повну обізнаність випускника в предметі дослідження.
F	Робота не відповідає вимогам, має багато суттєвих зауважень. Захист засвідчив відсутність необхідної підготовки випускника, необізнаність випускника в предметі дослідження. Необхідно доопрацювати роботу, але повторний захист можливий.
FX	Робота не відповідає вимогам, захист показав відсутність необхідної підготовки випускника та повну необізнаність магістранта в предметі дослідження. Тому повторний захист неможливий, магістрант повинен отримати нову тему.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У
СПИСКУ

ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Згідно з ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне
посилання. Загальні положення та правила складання»

Характер джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	1. Дичківська О. О. Інноваційний менеджмент : конспект лекцій. Київ : ДІА, 2018. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Історія України. Львів, 2017. 153 с. 3. Лазор О. Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2003. 542 с. 4. Ваш О. М. Етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 104 с. 5. Гурманова Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : ЦУЛ, 2017. 193 с.
Два автори	1. Мартиненко З. Е., Макар І. В. Управління підприємством: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2017. 296 с. 2. Палеха В. І., Карпова П. В. Менеджмент організацій : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 120 с. 3. Білоус С. І., Корнійчук В. П. Філософія освіти : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2016. 176 с. 4. Мороз І. С., Василенко Н. Ю. Маркетинг : конспект лекцій. Київ : Молодь, 2016. 102 с. 5. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Вид. 3-тє., переробл. та допов. Херсон, 2017. 212 с.
Три автори	1. Тарнавська Г. Я., Марценюк Н. С., Герасимова Т. М. Фінанси : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2017. 412 с. 2. Пустовенко В. В., Максименко І. Л., Яким А.С. Безпека життєдіяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2017. 348 с.
Чотири автори	1. Гуревич Д. Т., Чекан О. С., Грибан О. М., Макарова В. В. Інновації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 389 с. 2. Бікулов Д.Т, Чкан А.С., Олійник О.М., Маркова С.В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.

Продовження дод. А

Характер джерела	Приклад оформлення
П'ять і більше авторів	1. Операційний менеджмент : підручник / С. М. Поплавська та ін. Київ : ЦУЛ, 2011. 267 с. 2. Охорона праці : навч. посіб. / О. І. Подольська та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2017. 264 с. 3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : станом на 10 жовт. 2017 р. / К. І. Мягченко та ін. ; за заг. ред. І. М. Ливанова. Київ : ЦУЛ, 2017. 428 с..
Автор(и) та редактор(и)/упорядники/перекладачі	1. Веретенко В. В. Міжнародний маркетинг : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Марценюка. Київ, 2015. 374 с. 2. Бутенко М. П., Качур В. П., Петренко С. В. Психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Дутко. Київ : ЦУЛ, 2017. 332 с. 3. Дахно І.І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с. 4. Бутко М.П., Неживенко А.П., Пепа Т.В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с.
Без автора	1. 30 років історичному факультету: історія та сьогодення (1986-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. В.В. Черепані. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 340 с. 2. Етнографія : конспект лекцій / за заг. ред. В.І. Гарапка; уклад. А.І. Гарапка. Київ : ЦУЛ, 2018. 320 с. 3. Міжнародні відносини : монографія / за ред. М.А. Березовського. Київ : ЦУЛ, 2016. 162 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: П.О. Бедрія, О.О. Петренка. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за заг. ред. Т.А. Тарнавського. Київ : ЦУЛ, 2016. 186 с. 6. Підготовка фахівців у ВНЗ в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Мукачєво, 4-5 жовт. 2018 р. Мукачєво : МДУ, 2018. 226 с. 7. Освіта в Україні: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П.М. Марценюк (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2017. 319 с. 8. Товарознавство / упоряд. В. Олексик. Київ, 2014. 804 с.
Автореферат дисертації	Омельченко І.М. Особливості формування соціальної перцепції у дітей старшого дошкільного віку з дитячим церебральним паралічем : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08. Київ, 2010. 20 с.
Дисертація	Олефір В.О. Психологія саморегуляції суб'єкта діяльності: дис. ... докт. психол. наук: 19.00.01. Харків, 2016. 428 с.

Продовження дод. А

Характер джерела	Приклад оформлення
Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія рослин / редкол.: І. М. Деркач та ін. Київ : ЦУЛ, 2016. Т. 8. 812 с.</p> <p>2. Безруков В.Д. Поэзия : в 2 т. / ред. изд.: Л.Г. Мороз, А.Г. Мягченко; авт. вступ. ст. А.В. Сипина. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2016. Т. 2. 206 с.</p> <p>3. Новицкий О.М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н.Г. Мозговая, А.Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н.Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с.</p> <p>4. Бюджетна система України: історія, стан та перспективи : у 3 т. / Акад. прав. наук України. Львів : Право, 2012. Т. 2 : Бюджетний менеджмент / заг. ред. Ю. П. Бубряка. 476 с.</p> <p>5. Кучеренко Н. П. Казначейська справа : в 6 т. Київ : Право, 2016. Т. 3 : Контроль у системі Державного казначейства. 432 с.</p>
Законодавчі та нормативні документи	<p>1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с.</p> <p>2. Про вищу освіту : Закон України від 05.09.2016 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2016. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.</p> <p>3. Податковий кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393- VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2011. № 48-49. Ст. 536.</p> <p>4. Про освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2018. URL:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2018).</p> <p>5. Питання соціального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2017 р. № 1060. <i>Офіційний вісник України</i>. 2018. № 5. С. 430–443.</p> <p>6. Про інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2019-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2018 р. № 43/2018. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2018. 23 лют. (№ 35). С. 10.</p> <p>7. Про затвердження Вимог до оформлення кандидатської дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2018 р. № 50. <i>Офіційний вісник України</i>. 2018. № 25. С. 139–141.</p> <p>8. Інструкція щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги : затв. наказом М-ва. праці та соц. політики від 19.09.2006 р. № 156. <i>Баланс-бюджет</i>. 2006. 19 верес. (№ 18). С. 15–16.</p> <p>9. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530–543.</p>
Патенти	<p>1. Зернозбиральний комбайн: пат. 25742 Україна: МПК6 С09К11/00, 01Т1/28, G21НЗ/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p> <p>2. Спосіб лікування гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p> <p>3. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 С09К11/00, G01Т1/28, G21НЗ/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p>

Продовження дод. А

Характер джерела	Приклад оформлення
Архівні документи	<p>1. Лист Голови Спілки «Первоцвіт» Г. Ф. Петренка на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Поповича щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.</p> <p>2. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г.Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В.А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.</p> <p>3. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки.ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p> <p>4. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.</p>
Препринти	<p>1. Марченко М. І., Кополович А. Д., Яким Б. М. Про точність визначення радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).</p> <p>2. Федорченко Б. А., Смотрич В. Н. Радиационное повреждение материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр«Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4)</p>
Стандарти	<p>1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
Каталоги	<p>1. Прокопенко И. П. Каталог растений для работ по экодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>2. Исторична спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Петров, О. В. Олійник. Харків, 2000. 64 с.</p> <p>3. Пам'ятки історії та мистецтва Закарпатської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Петрик та ін.; Упр. культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. іст. музей. Ужгород, 2003. 160 с.</p>

Продовження дод. А

Характер джерела	Приклад оформлення
Бібліографічні покажчики	<p>1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О.В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с.</p> <p>2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10).</p> <p>3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні: бібліогр. покажч. / уклад.: Н.М. Загородна та ін.; наук. ред. Т.В. Марусик; відп. за вип. М.Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).</p> <p>4. Лисодєд О.В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с.</p> <p>5. Яценко О.М., Любовець Н.І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).</p>
<p>Аналітичний бібліографічний запис Складова частина видання (глави, розділу, статті) розділовий знак «дві навскісні риски» (//) замінюють крапкою, а відомості про документ (його назву), виділяють шрифтом <i>курсив</i>.</p>	
Частина книги	<p>1. Ілляшенко С. М., Голишева Є.О. Управління споживчим капіталом підприємств в контексті забезпечення їх сталого розвитку. <i>Сталий розвиток та екологічна безпека: теорія, методологія, практика</i>: монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. Є.В. Хлобистова. ДУ «ІЕПСР НАН України», ІПРЕЕД НАН України, СумДУ, НДІ СРП. Сімферополь : ВД «АРІАЛ», 2011. Т. 2. С. 258 – 264.</p> <p>2. Алексєєв В.М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.</p>
Частина довідкового видання	<p>1. Павлик І. М. Право інтелектуальної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 683.</p> <p>2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. <i>Основи педагогіки освіти</i> : словник термінів / за ред.: Т. О. Дмитрука, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p> <p>3. Сірій М.І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>

Продовження дод. А

Характер джерела	Приклад оформлення
Стаття	<p>1. Галич Т. В. Особистісно орієнтована діяльність класного керівника в системі «Школа-сім'я». <i>Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки</i>. 2019. Вип. 65. С. 178 – 182.</p> <p>2. Коваль Л., Коваль П. Переваги дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>3. Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2017. Vol. 18, No 2. P. 109–118.</p> <p>4. Хорошилова С. А., Малафіїк Л. О., Хмельов А. А. Моделювання складеної конструкції за допомогою матриць типу Гріна. <i>Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій</i>. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212– 218.</p> <p>5. Андрощук І.В. Взаємодія як педагогічна категорія. <i>Педагогічний дискурс</i>. 2013. №14. С. 15-19.</p> <p>6. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу. <i>Вища освіта України</i>. 2004. № 1. С. 5-9.</p> <p>7. Бех І. Виховні закони у благодійному житті особистості. <i>Рідна школа</i>. 2011. № 6. С. 39-42.</p> <p>8. Дем'яненко Н.М. Самостійна робота магістрантів в умовах модульного навчання: організація і управління. <i>Вища освіта України</i>. 2011. № 3. Т.1. С. 8-81.</p>
Матеріали конференцій, симпозіумів	<p>Гончарук Н.М. До проблеми дослідження інтелектуального регулювання комунікації. <i>Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців</i>: матеріали VI Міжнародної наук.-практ. конференції (Кам'янець-Подільський, 19 лист. 2020 р.). Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2020. С. 14 – 17.</p>
Частина видання: продовжуваного видання	<p>1. Коломоєць Т.О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формування їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Левчук С.А., Хмельницький А.А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С.153–159.</p> <p>3. Левчук С.А., Рак Л.О., Хмельницький А.А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. <i>Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій</i>. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.</p>

Продовження дод. А

Характер джерела	Приклад оформлення
Електронні ресурси	Проворотова Н.В. Психологічна готовність до спілкування як чинник успішної професійної діяльності державних службовців. 2019. URL: http://vuzlib.com.ua/articlesbook12587-Psikhologichna_gotovnist_do_1.html (дата звернення: 30.10.2021).

Додаток Б

Форма № 31

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

РЕЦЕНЗІЯ
на дипломний проєкт (роботу)

_____

(вказати тему дипломного проєкту (роботи))

Студент (ка) _____

Спеціальність _____

(код, найменування спеціальності)

Обсяг проєкту _____

Кількість аркушів креслень _____

Кількість сторінок пояснювальної записки _____

а) короткий зміст проєкту (роботи) та прийнятих рішень _____

_____

_____

_____

б) висновок про відповідність проєкту (роботи) завданню _____

_____

_____

в) характеристика виконання кожного розділу дипломного проєкту (роботи), рівень відповідності останнім досягненням науки та техніки і передовим методам роботи

г) негативні особливості виконання проєкту (роботи) _____

д) позитивні особливості _____

е) оцінка графічного оформлення та пояснювальної записки до проєкту (роботи)

є) відгук про проєкт (роботу) загалом _____

ж) інші зауваження _____

з) оцінка проєкту (роботи) _____

Рецензію склав _____
(посада, місце роботи, прізвище, ім'я, по батькові) _____ (підпис)

« ____ » _____ 20 ____ р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет соціальних наук
(повне найменування інституту, факультету)

Соціальна робота та психологія
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему: Соціально-психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів
до навчання у вищому навчальному закладі

Виконав: студент(ка) 2 курсу, групи СНз-210м

Спеціальності 231 Соціальна робота
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Соціальна робота

Анастасія БОЛЬШАКОВА

(прізвище та ініціали)

Керівник д-р філос.н., проф. Володимир ТАРАН

(прізвище та ініціали)

Рецензент канд.соц.н., доц. Анастасія ІГРУШКО

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
 (повне найменування закладу вищої освіти)

Інститут, факультет соціальних наук

Кафедра «Соціальна робота та психологія»

Ступінь вищої освіти магістр

Спеціальність 232 Соціальне забезпечення
(код і найменування)

Освітня програма (спеціалізація) Управління соціальним закладом
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«29» серпня 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проєкту (роботи) _____

керівник проєкту (роботи) _____,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від « _____ » _____ 20 _____ року

№ _____

2. Строк подання студентом проєкту (роботи) _____

3. Вихідні дані до проєкту (роботи) _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів проєкту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання

7. Дата видачі завдання «_____» _____ 20__ року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Примітка

Студент(ка)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник проєкту (роботи)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

_____ (найменування кафедри)

**КУРСОВИЙ ПРОЕКТ
 (РОБОТА)**

з _____ (назва дисципліни)

на тему: _____

Студента (ки) _____ курсу _____ групи
 спеціальності _____
 освітня програма (спеціалізація) _____

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник _____

_____ (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

20__ рік

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Бочелюк В.Й., Попович В.М., Щербина С.С. Основні вимоги до написання та захисту наукових робіт(магістерська, бакалаврська, курсова). Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форм навчання за спеціальностями: 053 «Психологія», 054 «Соціологія», 231 «Соціальна робота», 232 «Соціальне забезпечення» Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2022. 72 с.

Підписано до друку 01.03.2022 р. Формат 60×84.
Папір друкарський. Гарнітура Times New Roman
Ум. друк. арк. 1,2. Тираж 10 пр.

© Національний університет «Запорізька політехніка»

69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64